

Právní prostředí a společnost

Barbora Vlachová

Edice učebních textů

Odborné nakladatelství Vysoké školy ekonomie a managementu

VŠEM
VYSOKÁ
ŠKOLA
EKONOMIE
A MANAGEMENTU

PRÁVNÍ PROSTŘEDÍ A SPOLEČNOST

Právní prostředí a společnost

JUDr. Mgr. Barbora Vlachová, Ph.D., LL.M.

Recenzenti:

Mgr. Bc. Peter Brezina, Ph.D.

Mgr. Ing. Jiří Tobíšek

Copyright © Vysoká škola ekonomie a managementu 2022

Vydání třetí. Všechna práva vyhrazena.

ISBN: 978-80-88330-64-6

Vysoká škola ekonomie a managementu

www.vsem.cz

Žádná část této publikace nesmí být publikována a šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez výslovného svolení vydavatele.

Obsah

Seznam obrázků	7
Seznam tabulek	8
Značky a symboly v učebním textu	9
1. KAPITOLA: ÚVOD DO STUDIA PRÁVA	11
1.1 Pojem právo	12
1.2 Dělení práva	12
1.2.1 Pozitivní právo x přirozené právo	12
1.2.2 Hmotné právo x procesní právo	13
1.2.3 Objektivní právo x subjektivní právo	14
1.2.4 Veřejné právo x soukromé právo	14
1.3 Právo a jiné normativní systémy	15
1.3.1 Morálka	15
1.3.2 Obecné právní zásady	15
1.3.3 Právní vědomí	16
1.3.4 Dobré mravy	16
1.4 Velké právní systémy	17
1.4.1 Kontinentální právní systém	17
1.4.2 Angloamerický právní systém	17
1.4.3 Islámský právní systém	18
1.5 Informace o právu	18
1.6 Důvody pro studium práva	19
2. KAPITOLA: ČESKÝ PRÁVNÍ SYSTÉM	23
2.1 Prameny práva	24
2.1.1 Ústavní pořádek	25
2.1.2 Mezinárodní smlouvy	26
2.1.3 Právo Evropské unie	26
2.1.4 Zákony	27
2.1.5 Zákonná opatření Senátu	28
2.1.6 Podzákonné právní předpisy	28
2.1.7 Další prameny práva	29
2.2 Právní normy	29
2.2.1 Struktura právní normy	30
2.2.2 Druhy právních norem	30
2.2.3 Působnost právních norem	31
2.3 Právní poměry	32
2.3.1 Právní skutečnosti	33
2.3.2 Subjekt právního poměru	35
2.3.3 Obsah právního poměru	38
2.3.4 Objekt právního poměru	38

3. KAPITOLA: VĚCNÁ PRÁVA	42
3.1 Pojem věc	43
3.1.1 Třídění věcí	43
3.1.2 Součást a příslušenství věci	44
3.2 Vlastnické právo	45
3.2.1 Vznik a zánik vlastnického práva	45
3.2.2 Ochrana vlastnického práva	46
3.2.3 Spoluvlastnictví	46
3.2.4 Společné jmění manželů	48
3.3 Právo stavby	49
3.4 Věcná břemena	50
3.5 Zástavní právo	50
3.6 Zadržovací právo	51
4. KAPITOLA: SMLUVNÍ PRÁVO	55
4.1 Pojem závazkového práva	56
4.2 Smlouva	56
4.2.1 Uzavření smlouvy	57
4.2.2 Smlouva o smlouvě budoucí	58
4.2.3 Adhezní smlouvy	58
4.2.4 Spotřebitelské smlouvy	59
4.3 Změny závazků	60
4.3.1 Změny závazku v subjektu	60
4.3.2 Změny závazku v obsahu	62
4.4 Zánik závazků	63
4.5 Zajištění a utvrzení závazků	66
4.5.1 Zajištění závazků	67
4.5.2 Utvrzení závazků	68
4.6 Vybrané smluvní typy	69
4.6.1 Kupní smlouva	69
4.6.2 Darovací smlouva	70
4.6.3 Smlouvy o přenechání věci k užití jinému	71
4.6.4 Smlouvy příkazního typu	72
4.6.5 Smlouva o dílo	74
5. KAPITOLA: ODPOVĚDNOST ZA ŠKODU A BEZDŮVODNÉ OBOHACENÍ	77
5.1 Pojem odpovědnost	78
5.2 Odpovědnost za škodu	78
5.2.1 Předpoklady odpovědnosti za škodu	78
5.2.2 Společná odpovědnost a spoluzavinění poškozeného	81
5.2.3 Zvláštní případy odpovědnosti za škodu	81
5.3 Bezdůvodné obohacení	82

6. KAPITOLA: ŘEŠENÍ SPORŮ	86
6.1 Občanské soudní řízení	87
6.2 Soudní soustava	87
6.3 Průběh soudního řízení	89
6.3.1 Zahájení řízení	89
6.3.2 Průběh řízení	90
6.3.3 Rozhodnutí soudu	91
6.3.4 Opravné prostředky	92
6.4 Výkon rozhodnutí	94
6.5 Alternativní řešení sporů	95
6.5.1 Rozhodčí řízení	95
6.5.2 Mediace	96
7. KAPITOLA: EXKURS DO SPRÁVNÍHO PRÁVA	100
7.1 Pojem a prameny správního práva	101
7.2 Subjekty veřejné správy	102
7.3 Zásady správního práva	102
7.4 Správní akty	103
7.5 Správní řízení	103
7.6 Správní delikty	103
8. KAPITOLA: EXKURS DO TRESTNÍHO PRÁVA	108
8.1 Pojem a prameny trestního práva	109
8.2 Principy trestního práva	109
8.3 Trestní odpovědnost	110
8.4 Trestní sankce	113
8.5 Trestní řízení	114
Glosář	117
Použitá literatura	120
Vzorový test	122

Seznam obrázků

Obrázek 2.1 Pyramida pramenů práva dle právní síly	25
Obrázek 2.2 Příklad klasické struktury právní normy	30
Obrázek 2.3 Právní skutečnosti a jejich třídění	33
Obrázek 2.4 Druhy zastoupení	38
Obrázek 4.1 Změny závazků	60
Obrázek 4.2 Zajištění a utvrzení závazků	67
Obrázek 5.1 Předpoklady odpovědnosti za škodu	79
Obrázek 6.1 Soudní soustava	88
Obrázek 6.2 Opravné prostředky v občanském soudním řízení	92
Obrázek 7.1 Veřejná správa	101
Obrázek 7.2 Dělení správních deliktů	104
Obrázek 8.1 Zavinění	111
Obrázek 8.2 Znaky skutkové podstaty trestného činu	112
Obrázek 8.3 Fáze trestního řízení	114

Seznam tabulek

Tabulka 1.1 Rozdíly mezi právem veřejným a soukromým	14
Tabulka 1.2 Vybrané elektronické zdroje informací o právu	19
Tabulka 6.1 Rozdíl mezi sporným a nesporným řízením	89

Značky a symboly v učebním textu

Struktura distančních učebních textů je rozdílná již na první pohled, a to např. v zařazování grafických symbolů – značek.

Specifické grafické značky umístěné na okraji stránky upozorňují na definice, cvičení, příklady s postupem řešení, klíčová slova a shrnutí kapitol. Značky by měly studenta intuitivně vést tak, aby se již po krátkém seznámení s distanční učebnicí dokázal v textu rychle a snadno orientovat.

Definice

Upozorňuje na definici nebo poučku pro dané téma.

Příklad

Označuje příklad praktické aplikace učiva včetně řešení.

Otázky k procvičení a úkoly

Označuje otázky a úkoly s postupem řešení na konci kapitoly.

Klíčová slova

Upozorňuje na důležité výrazy či odborné termíny nezbytné pro orientaci v daném tématu.

Shrnutí kapitoly

Shrnutí kapitoly se zařazuje na konec dané kapitoly. Přehledně, ve strukturovaných bodech shrnuje to nejpodstatnější z předchozího textu.

1

kapitola

Úvod do studia práva

1. kapitola

Úvod do studia práva

Úvod

V úvodní kapitole bude především definován samotný pojem práva. Tento pojem se tradičně třídí podle různých kritérií. Právo je nejdůležitější normativní systém. Existují však i normativní systémy jiné, které však na právo působí a také jej ovlivňují. Budou přiblíženy velké právní systémy – kontinentální, angloamerický a islámský. Pro studium práva je především důležité znát zdroje, ze kterých lze čerpat informace. Vzhledem k dynamice změn právních předpisů jsou v současnosti jedním z nejdůležitějších zdrojů informací o právu automatizované právní počítačové systémy. Závěrem první kapitoly popíšeme, proč je důležité, aby se v právu orientovali i podnikatelé, ekonomové a manažeři.

Cíle kapitoly

- Seznámit se s pojmem právo.
- Pochopit význam znalostí základů práva pro ekonomy a manažery.
- Získat přehled o velkých právních systémech.
- Rozpoznat rozdíl mezi právem a dalšími normativními systémy.
- Naučit se vyhledávat informace o právu.

1.1

Pojem právo

Před započítím studia práva je především důležité odpovědět na otázku, co vlastně právo je. Jak už to u podobných obecně známých pojmů bývá, odpovědět na tuto otázku není vůbec jednoduché. Právní filozofové a teoretici by o pojmu práva mohli vést dlouhé polemiky, jelikož právo lze označit za multi-dimenzionální fenomén (Boguszak, Čapek, Gerloch, 2001, s. 1). Pro účely této publikace však budeme pracovat s touto definicí:

DEFINICE

Právo

Právo je nejdůležitější normativní systém, který reguluje chování člověka ve společnosti a jeho dodržování je vynutitelné státní mocí.

Účelem existence práva je nutnost ochrany zájmů společnosti (veřejného zájmu). Právo vytváří státy prostřednictvím svých zákonodárných orgánů (např. parlamentů). Právo je také státem vykládáno, aplikováno a vynucováno (orgány moci výkonné a soudní – policie, soudy).

Pomocí jednotlivých příkazů, zákazů a dovolení tak právo formuje lidské chování. Zároveň je však tento normativní systém vystaven neustálému působení společenského vývoje, který jej ovlivňuje a dotváří. Právo se tak neustále dynamicky mění a vyvíjí.

Příkladem ovlivňování práva společenským vývojem může být rozvoj výpočetní techniky ve 2. polovině 20. století. Tento rozvoj dal vzniknout zcela novému právnímu odvětví – softwarovému právu, v trestním zákoníku pak musela být zohledněna i kybernetická kriminalita (např. hackerské útoky).

1.2

Dělení práva

Pojem práva je tradičně v právní teorii tříděn podle různých kritérií. Pro naše účely si vysvětlíme základní dělení na právo:

- Pozitivní x Přírozené.
- Hmotné x Procesní.
- Objektívni x Subjektívni.
- Veřejné x Soukromé.

1.2.1 Pozitivní právo x přírozené právo

DEFINICE

Pozitivní a přírozené právo

Pozitivní právo je souhrn pravidel platných v určitém čase na vymezeném území. Je vytvářeno státem a jeho dodržování je státní mocí vynucováno.

Přírozené právo je souhrn pravidel, která vznikají a existují nezávisle na státu. Tato pravidla jsou univerzální a neměnná.

Rozlišování práva přirozeného a pozitivního vychází z odlišných právně filozofických přístupů k právu jako takovému. Přirozenoprávní přístup vychází z představy, že vedle práva platného, které je dáno státem, zde existuje ještě právo přirozené, které je právu platnému nadřazeno. Jedná se o jakési vyšší principy, které vycházejí (dle názoru jednotlivých filozofů) z lidské přirozenosti, od Boha nebo z rozumu. V případě rozporu práva pozitivního s právem přirozeným vyplývají normy chování bezprostředně z práva přirozeného (Holländer, 2012, s. 18). Z přirozenoprávní koncepce vychází například Listina základních práv a svobod¹. Základní práva a svobody jsou zde označeny jako nezadatelné, nezcizitelné, nezrušitelné a neprohlášené.

Pozitivněprávní přístup se zabývá pouze studiem platného práva jako produktu zákonodárce. Vyšší principy ani jiné normativní systémy (např. morálku) nezkoumá.

Z historického hlediska je starší přístup přirozenoprávní, k právnímu pozitivismu se pak teoretici přikláněli především v souvislosti filozofickými směry racionalismu a osvícenství. V dnešní době se setkáváme prakticky výhradně s pozitivněprávním přístupem, který převládá zejména s ohledem na významné historické události v první polovině 20. století (zejména 2. světová válka). Porušování lidských práv se totiž na území Třetí říše odehrávalo dle platných a účinných zákonů. Odsouzení a potrestání takového jednání tak muselo být nějak legitimně odůvodněno, což právě způsobilo opětovný příklon k pozitivněprávní filozofii. Známa je v tomto směru především tzv. Radbruchova formule, která zní:

„Konflikt mezi spravedlností a právní jistotou lze řešit jen tak, že pozitivní právo zajišťované předpisy a mocí má přednost i tehdy, pokud je obsahově nespravedlivé a neúčelné, vyjma toho, kdy rozpor mezi pozitivním zákonem a spravedlností dosáhne tak nesnesitelné míry, že zákon musí jako nenáležitě právo spravedlnosti ustoupit.“ (Hölander, 2012).

Jedná se tedy o koncept, podle kterého má přirozené právo přednost před pozitivním. Podle této koncepce je tedy možné *ex tunc* (zpětně) prohlásit dříve platné pozitivní právo za „neplatné“, a to za podmíněk:

- rozporu právní normy se základními principy spravedlnosti;
- tento rozpor je evidentní a dosahuje nesnesitelné míry.

1.2.2 Hmotné právo x procesní právo

DEFINICE

Hmotné a procesní právo

Hmotné právo stanoví subjektům jednotlivá práva a povinnosti. Procesní právo upravuje způsob, jakým se lze domáhat splnění těchto práv a povinností.

Normy práva hmotného i práva procesního bývají někdy součástí jednoho právního předpisu. U nejdůležitějších právních odvětví však většinou platí, že jsou tyto normy odděleny. Právní předpis obsahující normy hmotného práva se obvykle označuje jako zákon (či zákoník) a normy procesního práva jsou obsaženy v řádech. Jako příklad lze uvést občanský zákoník x občanský soudní řád nebo trestní zákon x trestní řád.

Pokud je tedy například člověk vlastníkem nemovité věci, jeho práva a povinnosti s tímto vlastnictvím spojené jsou uvedeny v občanském zákoníku. Pokud by do jeho vlastnických práv bylo někým zasahováno, domáhal by se ochrany svých práv pomocí prostředků upravených v občanském soudním řádu.

CVIČENÍ 1

Vyhleďte si zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). Obsahuje tento právní předpis pouze procesní normy?

1) Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina základních práv a svobod“)

1.2.3 Objektivní právo x subjektivní právo

DEFINICE

Objektivní a subjektivní právo

Objektivní právo je soubor norem platných na území určitého státu. Subjektivní právo znamená oprávnění subjektu chovat se určitým způsobem, a to v mezích norem stanovených objektivním právem.

Objektivní právo existuje nezávisle na vůli jednotlivých subjektů práva ve formě všeobecně závazných pravidel chování (Vlček a kol., 2007, s. 12). Subjektivní právo je vlastně možnost subjektu chovat se v rámci norem stanovených objektivních právem.

Subjektivní právo může být buď relativní, nebo absolutní. Relativní subjektivní právo je takové, které platí vůči konkrétním osobám. Například v případě úvěru má věřitel oprávnění požadovat úhradu právě jen po svém dlužníkovi. Naproti tomu absolutní subjektivní právo platí vůči všem. Typickým příkladem je vlastnické právo – nepůsobí konkrétně vůči nějaké osobě, ale všichni mají povinnost toto vlastnické právo respektovat a nerušit.

1.2.4 Veřejné právo x soukromé právo

DEFINICE

Právo veřejné a soukromé

Pro právo veřejné je charakteristická mocenská nadřazenost orgánu veřejné moci vůči ostatním subjektům daného právního poměru. Pro právo soukromé je naproti tomu typická rovnost subjektů.

Tradiční rozlišování práva veřejného a soukromého je známo již od starověku, konkrétně od dob práva římského, které je základem většiny evropských právních řádů. Vedle nadřazenosti či rovnosti subjektů jsou mezi nimi další rozdíly.

K teoriím, které rozlišují mezi právem veřejným a soukromým, patří zejména následující:

- teorie zájmová (rozlišuje, jaký zájem stojí za přijetím daných právních norem),
- teorie mocenská (zkoumá charakter subjektu z hlediska nadřazenosti a podřazenosti);
- teorie organická (vnímá jako odlišovací kritérium členství v určitém veřejném svazu).

Jednotlivé rozdíly jsou popsány v následující tabulce:

TABULKA 1.1

Rozdíly mezi právem veřejným a soukromým

veřejné právo	soukromé právo
práva a povinnosti vznikají subjektům zpravidla na základě aktu veřejné moci	práva a povinnosti vznikají subjektům zpravidla na základě právního jednání
převažují kogentní normy ²	převažují dispozitivní normy
nadřazenost orgánu veřejné moci	rovnost subjektů
právní poměry vznikají i proti vůli účastníka	právní poměry vznikají z vůle účastníků
právní poměry nejsou reciproční, co se týče práv a povinností	právní poměry se vyznačují reciprocitou vzájemných práv a povinností
k ochraně před libovůlí orgánu veřejné moci slouží správní a ústavní soudnictví	konflikty mezi subjekty řeší třetí nezávislý subjekt (soud, rozhodce)

2) K pojmu kogentních a dispozitivních norem srov. kapitolu 2.2.2

Výše uvedené rozdíly jsou pro dělení na veřejné a soukromé právo typické, nicméně se jedná o zobecnění, z něhož existuje mnoho výjimek.

U výkladu o veřejném a soukromém právu je také důležité zmínit dělení podle právních odvětví. U dělení na právní odvětví je kritériem předmět úpravy. Jako odvětví práva veřejného můžeme označit zejména právo ústavní, trestní, správní, finanční, právo sociálního zabezpečení apod. Do práva soukromého se řadí například právo občanské, obchodní, rodinné, pracovní apod. Řada právních odvětví má však charakter smíšený a obsahují jak soukromoprávní, tak veřejnoprávní normy.

CVIČENÍ 2

Je živnostenské právo soukromoprávní nebo veřejnoprávní odvětví?

1.3

Právo a jiné normativní systémy

Právo je nejdůležitějším normativním systémem, není však zdaleka systémem jediným. Často se stává, že určité lidské chování je sice v souladu s právem, nicméně je hodnotíme jako špatné, a naopak. Důvodem je právě existence mimoprávních normativních systémů, které však často ovlivňují rozhodování člověka více než právní normy. Kromě níže popsaných normativních systémů hraje důležitou roli také náboženství.

1.3.1 Morálka

DEFINICE

Morálka

Morálka je soubor společenských pravidel, podle kterých se hodnotí, zda je určité lidské chování správné či nesprávné.

Prvním z neprávních normativních systémů je morálka, která je nejen obecná (společenská), ale i skupinová a hlavně individuální (Knapp, 1995). Nutnost dodržovat morální normy totiž cítí většina lidí sama, aniž by musely být nějak vynucovány. Nedodržování morálních pravidel nevede k sankcím ze strany státu, ale ke společenskému odsouzení. V praxi se často stává, že normy práva a morálky jsou v rozporu. Jedná se o případy, kdy jednání, které není v rozporu s právem, je nemorální, a naopak. Například v poslední době se hojně rozšířily případy, kdy ve snaze vypátrat pachatele krádeže zveřejňují majitelé domů kamerové záznamy, na kterých lze rozpoznat pachatelův obličej. Jakkoli chápeme toto jednání v souladu s morálkou – majitel domu tak jedná ve snaze pachatele vypátrat a potrestat, a zároveň tak zabránit škodám na majetku jiných osob – uvedené jednání není v souladu s právem, neboť dochází k porušování předpisů o ochraně osobních údajů. Jako příklad nemorálního jednání, které je v souladu s právem, můžeme označit v dnešní době hojně zneužívání poslaneckých náhrad.

1.3.2 Obecné právní zásady

DEFINICE

Obecné právní zásady

Obecné právní zásady jsou univerzální pravidla, která platí napříč právními řády a jsou uznávány, i když nejsou v právních předpisech výslovně vyjádřeny.

Obecné právní zásady jsou souhrnem základních principů, na kterých by měly být právní řády postaveny. Řada z nich platí již od dob starověku a jsou proto formulována v latině. Mezi nejdůležitější z nich patří:

- *neminem laedere* (nikomu neškodit) – každý se má chovat tak, aby neškodil jinému (neporušoval jeho práva);
- *ne bis in idem* (ne dvakrát v téže věci) – pokud je ve věci jednou pravomocně rozhodnuto, nemůže být rozhodnuto podruhé;
- *lex posterior derogat priori* (pozdější zákon ruší dřívější) – při střetu dvou právních norem vždy platí norma novější;
- *pacta sunt servanda* (smlouvy mají být dodržovány) – jedna z nejdůležitějších zásad soukromého práva;
- *ignorantia iuris non excusat* (neznalost práva neomlouvá) – právní normy jsou závazné bez ohledu na jejich znalost či neznalost;
- *nemo iudex in causa sua* (nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci) – ve sporu mezi dvěma stranami musí vždy rozhodovat třetí nezávislý subjekt;
- *zákaz denegatio iustitiae* (zákaz odmítnutí spravedlnosti) – soud má vždy povinnost rozhodnout ve věci;
- *vigilantibus iura scripta sunt* (bdělým náleží právo) – každý si musí hlídat a hájit svá práva;
- *nullum crimen sine lege* (žádný trestný čin bez zákona) – trestným činem jsou jen skutky vymezené v zákoně;
- *nulla poena sine lege* (žádný trest bez zákona) – lze uložit jen takový trest, který stanoví zákon.

1.3.3 Právní vědomí

DEFINICE

Právní vědomí

Právním vědomím označujeme vědomí o existenci práva, představy o něm a názory na něj.

Právní vědomí není přímo normativním systémem, nicméně jeho existence je jedním z faktorů, který ovlivňuje chování lidí v souladu či v rozporu s právem. Obdobně jako u morálky rozlišujeme právní vědomí společenské, skupinové a individuální. Jedná se o jakýsi soubor názorů na to, co je dovoleno a co je zakázáno, nicméně tento názor nemusí být v souladu s platným právem. Většina autorů považuje za jednu ze složek právního vědomí i znalost práva (Boguszak, Čapek, Gerloch, 2001, s. 30). K tomuto názoru se však nelze přiklonit, neboť podrobnou znalostí právních norem často disponují ti, kteří je porušují, aby se tak vyhnuli nežádoucím sankcím. Právní vědomí podvodníků a zločinců by tak paradoxně bylo na vyšší úrovni než poctivých lidí (Knapp, 1995, s. 83).

1.3.4 Dobré mravy

DEFINICE

Dobré mravy

Dobré mravy jsou souborem etických norem, které jsou historicky společností uznávány jako pravidla poctivosti a slušnosti.

Dobré mravy jsou institutem známým již od dob starověku, kde „*boni mores*“ označovaly pravidla slušnosti převzatá od předků. Přestože právní předpisy s pojmem dobrých mravů pracují, není nikde definován. Představu o tom, co jsou dobré mravy, tak získáváme převážně díky soudním rozhodnutím. O důležitosti tohoto institutu svědčí i fakt, že v novém občanském zákoníku³ jsou dobré mravy zmíněny již v ustanovení § 1. Osobám je dovoleno ujednat si mezi sebou práva a povinnosti odchylně od zákona, avšak ujednání odporující dobrým mravům jsou zakázána. Dobré mravy tak představují obecný korektiv, kdy je např. možné určitě právo nepřiznat z důvodu, že výkon takového práva by

3) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „nový občanský zákoník“ či „občanský zákoník“)

byl v rozporu s dobrými mravy. V obchodním právu je obdobou dobrých mravů zásada poctivého obchodního styku.

PŘÍKLAD 1.1

Nejvyšší soud 25 Cdo 4209/2011

Fakta:

Zaměstnanec společnosti AB srazil autem v noci mladíka K. Místo poskytnutí pomoci jej odvezl do lesa, kde ho zanechal. Zaměstnanec společnosti byl za tento čin pravomocně odsouzen za pokus vraždy. Společnost AB žádá po mladíkovi K., který nehodu zaviniil, náhradu škody na vozidle.

Otázka:

- Jsou naplněny předpoklady odpovědnosti mladíka K. za škodu na vozidle?
- Bude společnosti přiznána náhrada škody?

Odpověď:

- Ano.
- Ne.

V tomto případě soud shledal přiznání náhrady škody na vozidle v rozporu s dobrými mravy. Institut dobrých mravů umožňuje soudu nevyhovět žalobě, pokud by vzhledem k okolnostem případu byla důsledkem výrazná nespravedlnost. Mladík K. se stal obětí závažného zločinu ze strany zaměstnance AB, musel se dlouho léčit ze způsobených zranění, jako student je zcela nemajetný, a navíc se musí vypořádat i s psychickými následky. Přiznání náhrady škody na vozidle se v tomto případě příčí obecnému pojmání spravedlnosti a bylo by tak v rozporu s dobrými mravy.

1.4

Velké právní systémy

Právo je vytvářeno zákonodárnými orgány států, a proto v každém státě existují jiné právní předpisy a právní normy. Odlišnosti jsou dány především rozdílným historickým a společenským vývojem. Přesto lze v právních řádech jednotlivých států vysledovat jisté shodné znaky – např. obdobná hierarchie pramenů práva, systém tvorby a aplikace práva apod. (Boguszak, Čapek, Gerloch, 2001, s. 22). Na jejich základech rozlišujeme základní typy tzv. právních systémů, nebo také právních kultur. Nejvýznamnějšími a nejdůležitějšími z nich jsou právní systémy kontinentální, angloamerický a islámský.

1.4.1 Kontinentální právní systém

Do kontinentálního právního systému řadíme práva států, jejichž systém soukromého práva se vyvinul z práva starověkého Říma. Římské právo bylo na dobu, ve které vznikalo, nesmírně propracované a zejména některé instituty věcných a závazkových práv přetrvaly dodnes v prakticky nezměněné podobě. Tato disciplína je tak dodnes vyučována na právnických fakultách, neboť pojmy a termíny římského práva tvoří základ pro studium práva platného (Kincl, Urfus, Skřejpek, 1995).

Z kontinentální Evropy, kde právní kultura vznikla, se cestou kolonizace rozšířila i do dalších oblastí světa. Jejím hlavním rysem je, že je založena na psaném právu. Právní normy jsou obsaženy v zákonech a jiných normativních právních aktech (vyhlášky, nařízení apod.). Význam judikatury (rozhodování soudů) je do značné míry potlačen, stejně jako ostatních právních pramenů.⁴

1.4.2 Angloamerický právní systém

Angloamerický právní systém (někdy také označovaný jako „*common law*“) vznikl v Anglii a cestou kolonizace se rozšířil na území britského koloniálního panství. Spojené státy americké se však od

4) Srov. kapitulu 2.1

původního systému značně odchýlily, a proto je dnes tato právní kultura nazývána jako angloamerická (Knapp, 1996). *Common law* je založeno na primátu soudcovské tvorby práva. Ve státech s kontinentálním právním systémem spočívá role soudce v tom, že určí správnou právní normu, kterou aplikuje na daný případ. V angloamerickém právním systému je právo vytvářeno především soudními rozhodnutími, které se poté stávají závaznými precedenty. V obdobném případě v budoucnu pak musí soudy precedenty respektovat, a to dle zásady „*stare decisis*“ (setrvat při rozhodnutém). V současnosti však psané právo i v této právní kultuře nabývá na stále větším významu.

1.4.3 Islámský právní systém

Poslední významnou právní kulturu tvoří systém práva islámského. Jeho hlavní charakteristikou je úzké sepětí práva a náboženství. Vzhledem k prolínání náboženských, etických a právních norem je islámské právo velmi obtížně adaptabilní modernímu vývoji společnosti (Knapp, 1996). Za jediného zákonodárce je považován Alláh, od kterého pochází právo šaría. Šaría však nezahrnuje jen normy právní, ale i náboženské příkazy (jakým způsobem a jak často se má muslim modlit apod.). Pro právo šaría platí zásada neměnnosti (taklíd), neboť boží právo nemá žádný člověk měnit. Přirozeně však tato zásada neplatí absolutně, neboť změny ve společnosti s sebou nesou i nutnost změny právních pravidel.

CVIČENÍ 3

Do jakého právního systému byste zařadili české právo?

1.5

Informace o právu

Vzhledem k množství právních předpisů není v lidských silách znát všechny právní normy. O to důležitější je však vědět, kde informace o platném právu hledat. Ani profesionální právníci nemohou znát detailně všechna právní odvětví, a proto se v dnešní době při výuce práva klade důraz zejména na to, aby se studenti naučili, kde právní normy hledat a jak s nimi pracovat.

Základním předpokladem závaznosti právních předpisů je jejich přijetí v řádném legislativním procesu a publikace předepsaným způsobem.⁵ Například u zákonů je nutné jejich vydání ve Sbírce zákonů (proto se také za označením zákona vždy píše zkratka Sb. – např. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Jako nejjednodušší způsob studia zákonů se tedy jeví vyhledání příslušného vydání Sbírký zákonů. Tato varianta však není příliš praktická, zejména při zveřejnění novel zákonů. Jako novelu označujeme zákon, kterým se mění či doplňuje zákon jiný. Ve Sbírce zákonů však nevychází kompletní nové znění zákona, nýbrž jsou zde pouze vyznačeny změny v jednotlivých paragrafech. Bylo by tak třeba vzít původní znění zákona, k němu všechna vydání Sbírký zákonů s jeho novelizacemi a zjišťovat, jaké je vlastně platné znění zákona. Takový postup je velmi náročný a zdlouhavý.

Proto v dnešní době nabývají na stále větší důležitosti tzv. automatizované právní systémy (např. ASPI, CODEXIS, FULSOFT, LEXDATA, SAGIT, BECK-ONLINE apod.). Ty obsahují úplná znění všech platných právních předpisů k aktuálnímu, dřívějšímu i budoucímu datu. Lze v nich snadno vyhledávat a často obsahují i doprovodné informace (judikaturu k předpisu, odborné články, vzory smluv a podání). Nevýhodou je jejich vyšší pořizovací cena a každoroční licenční poplatky. Automatizované právní systémy tak využívají především profesionální právníci.

Další možností je pořízení sešitu s vydáním úplného znění zákonů. Tyto vycházejí pravidelně, jejich pořizovací cena je relativně nízká a často jsou k sobě sdruženy související právní předpisy. Nevýhodou je, že pokud je předpis novelizován, úplné znění přestane být aktuální.

5) Srov. kapitolu 2.1.4

V současnosti se také dá najít znění mnoha právních předpisů na internetu, zde však není zaručena jejich správnost a vždy je třeba hledět na to, k jakému datu jsou aktuální.

Ke zdrojům informací o právu obecně patří v první řadě odborná právnícká literatura. Publikací je na trhu nespočet, vychází také velké množství časopisů. Co se týče studia judikatury, většinu anonymizovaných rozhodnutí lze vyhledat na internetu. Nejdůležitější soudy (Ústavní, Nejvyšší a Nejvyšší správní soud) vydávají sbírky, ve kterých publikují své nálezy, rozhodnutí a stanoviska.

V následující tabulce najdete vybrané elektronické zdroje informací o právu:

TABULKA 1.2

Vybrané elektronické zdroje informací o právu

www.epravo.cz	články, rozhodnutí, zákony, praktické informace
www.elaw.cz	články, judikatura, legislativní monitor, zprávy
www.justice.cz	oficiální server českého soudnictví
http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/	stejnopisy Sbírky zákonů
www.nsoud.cz	rozhodnutí Nejvyššího soudu
www.nssoud.cz	rozhodnutí Nejvyššího správního soudu
http://nalus.usoud.cz/	rozhodnutí Ústavního soudu
www.zakonyprolidi.cz	vybrané zákony v aktuálním znění
www.cak.cz	stránky České advokátní komory
www.nkcr.cz	stránky Notářské komory České republiky
www.ekcr.cz	stránky Exekutorské komory České republiky
portal.gov.cz	portál veřejné správy
eur-lex.europa.eu	přístup k právu Evropské unie

1.6

Důvody pro studium práva

Na závěr úvodní kapitoly je třeba se zamyslet nad důvody, proč by měli základním právním pojmům rozumět i ekonomové a manažeři. Předmětům jako základy práva, úvod do práva, základy teorie práva apod. jsou na většině vysokých škol vystaveni i studenti neprávnických disciplín. Každý vysokoškolák by měl být seznámen se základními pojmy a principy právní teorie a se základními odvětvími práva veřejného a soukromého. Je tomu tak zejména proto, že právními normami jsou upraveny jednání a situace, se kterými se v životě setkáváme každý den. Součástí všeobecného přehledu absolventa vysoké školy by jistě měla být i základní orientace v českém právním řádu.

Vedle těchto obecných důvodů pro studium práva jsou zde však ještě okolnosti specifické, které zdůvodňují potřebu znalosti práva ekonomy. Vztah práva a ekonomie je totiž užší, než by se na první pohled mohlo zdát. Jejich spojením vznikl myšlenkový proud, který se označuje jako ekonomická analýza práva (Law and Economics).

Ekonomická analýza práva se zabývá zkoumáním vlivu právních norem na efektivitu ekonomiky. Zákodníci by měli přijímat takové normy, které maximalizují ekonomickou efektivnost. Rovněž rozhodnutí soudů a dalších orgánů, které mohou rozhodovat o právech a povinnostech jiných osob, by měly usilovat o maximalizaci a efektivnosti ekonomiky.

Odhlédneme-li od ekonomické analýzy práva, základní znalost práva se ekonomům a manažerům hodí i v praxi. Přestože se jakékoliv podnikání většinou neobejde bez profesionálních právních služeb, orientace v příslušných právních předpisech je důležitá zejména při zahájení podnikatelské činnosti, uzavírání pracovních a obchodních smluv, vytváření všeobecných obchodních podmínek, řešení sporů apod. Pro podnikání je tak významná především znalost práva pracovního, občanského a obchodního. Samozřejmě je také nutné mít přehled o právních normách z oboru podnikatelské činnosti.

Shrnutí kapitoly

- Právo je nejdůležitějším normativním systémem, který ovlivňuje lidské chování a jeho dodržování je vynucováno státní mocí.
- Právo se tradičně dělí na právní odvětví. Dále rozlišujeme právo přirozené x pozitivní, hmotné x procesní, objektivní x subjektivní, veřejné x soukromé.
- Vedle práva existují i další normativní systémy, jako náboženství, morálka, dobré mravy nebo obecné zásady právní.
- Rozlišujeme tři velké právní systémy – kontinentální, angloamerický a islámský.
- Informace o platném právu je nejjednodušší získávat prostřednictvím automatizovaných právních systémů.

Klíčová slova

- Právo
- Právní odvětví
- Právní systémy
- Automatizované právní systémy
- Ekonomická analýza práva
- Dobré mravy
- Morálka
- Obecné zásady právní
- Právní vědomí

Řešení ke cvičením

Cvičení 1

Exekuční řád obsahuje jak normy hmotného, tak normy procesního práva. Například Hlava II. upravuje předpoklady pro výkon funkce exekutora a obsahuje především normy hmotného práva. Hlava III. obsahuje procesní normy upravující exekuční řízení.

Cvičení 2

Živnostenské právo je souborem právních norem o živnostenském podnikání a o oprávnění k provozování živnosti. Jedná se o právní odvětví práva veřejného.

Cvičení 3

České právo se řadí do kontinentálního právního systému.

Otázky s možností výběru odpovědi

1. Právo:
 - a. je nejdůležitější normativní systém,
 - b. je synonymem slova „zákon“,
 - c. jeho dodržování je vynucováno státní mocí,
 - d. reguluje lidské chování,
 - e. je neměnné.